

فصلنامه علمی- پژوهشی **رهبار**

سال دهم، شماره ۳۴، بهار ۱۳۹۵
صفحه ۳ تا ۲۴

بازتاب سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در گرایش سیاسی دانشجویان

عباسعلی رهبر / دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی ab.rahbar@yahoo.com

چکیده

تحقیق حاضر به منظور شناخت گرایش سیاسی دانشجویان به بازتاب سیاست خارجی، ج.ا.ایران و تأثیر عواملی همچون مقطع تحصیلی، گروه آموزشی و قومیت بر میزان گرایش سیاسی دانشجویان توجه دارد. در این تحقیق از نظریه‌های وایت، آلیورت، فیش‌باین- آیزن، مزلو، روزن اشتیل، گرونبرگ، هروشکا و... استفاده شده است. روش گردآوری اطلاعات این تحقیق، مبتنی بر پیمایش است. جامعه آماری تحقیق، دانشجویان دختر و پسر دانشگاه سراسر کشور می‌باشد. تعداد ۲۲۰۰ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب در پژوهش انتخاب شده است. نتایج نشان می‌دهد: ۱- بین مقطع تحصیلی و گرایش سیاسی دانشجویان رابطه وجود دارد. ۲- بین گروه آموزشی و گرایش سیاسی دانشجویان رابطه وجود دارد. ۳- بین سن و گرایش سیاسی دانشجویان رابطه وجود دارد. ۴- بین مذهب و گرایش سیاسی دانشجویان رابطه وجود دارد. ۵- بین درآمد و گرایش سیاسی دانشجویان رابطه وجود دارد.

کلید واژه: گرایش، سیاست خارجی، دانشجوی، گرایش سیاسی.

تاریخ تأیید ۱۳۹۵/۲/۴

تاریخ دریافت ۱۳۹۴/۱۱/۲۸

این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی دکتر رهبر در پژوهشگاه معارف اسلامی با عنوان «نگرش سیاسی دانشجویان دانشگاه‌های کشور» می‌باشد.

مقدمه

دانشگاه در نظام معرفتی انقلاب اسلامی ایران به‌عنوان یک نهاد پیچیده علمی، فرهنگی و اجتماعی دارای جایگاهی مهم و بنیادین می‌باشد که این امر در فرمایش حضرت امام خمینی (ره) به‌عنوان مبدأ همه تحولات و کارخانه انسان‌سازی و عامل ثبات ایران اسلامی معرفی می‌شود. بر این اساس امام خمینی (ره) شروع حرکت بزرگ تمدن‌سازی هر ملت را از دانشگاه و جامعه علمی آن می‌دانستند.

مقام معظم رهبری نیز علم و پیشرفت علمی را نیاز نخست و مهم‌ترین ضرورت کشور تلقی می‌کنند. ایشان با تأکید بر کسب علم، استقلال علمی را منوط به تبادل و تحقیق می‌دانند، لذا دانشگاه باید برنامه‌ریزی‌های لازم را در این مورد انجام داده و امکانات لازم را در اختیار محقق قرار دهد. البته دو آگاهی را در پیشرفت علمی مؤثر می‌دانند، نخست آگاهی به توانایی و استعداد ذاتی، سپس آگاهی به خودشناسی و دشمن‌شناسی. در واقع ایران اسلامی و بلاخص دانشگاهیان و حوزویان باید با آگاهی که از استعدادهای خود دارند، توطئه‌های شوم دشمنان را خنثی کند و خود را به قله‌های رفیع ترقی و پیشرفت علمی برسانند.

در کنار مباحث مهم علم و دانش و رابطه آن با قدرت سیاسی موضوعات مهمی چون فرهنگ سیاسی دانشگاهیان، تربیت سیاسی، جامعه‌پذیری سیاسی، مشارکت سیاسی و آگاهی‌های سیاسی اساتید و دانشجویان موردنظر می‌باشد که می‌تواند با بهره‌گیری مناسب عقلانی از ارزش‌ها و هنجارهای نظام اسلامی ایران نقش کم‌نظیر خود را در پیشرفت همه جانبه ایران اسلامی ایفاء نماید. جامعه ایران اسلامی از جمله جوامعی است که در شرایط بعد از جنگ از یک طرف بر اثر جوان بودن جمعیت و از طرف دیگر بر اثر گسترش مراکز آموزش دانشگاهی تعداد اساتید و دانشجویان آن گسترش زیادی یافته است و در کنار آن می‌توان به فرایند جهانی شدن ارتباطات در جهت افزایش آگاهی‌های سیاسی اشاره کرد.

موارد فوق موجب شده است تا ضمن تغییر در آگاهی سیاسی، دانشگاهیان با پرسش‌های جدی روبه‌رو شوند با توجه به اینکه آگاهی سیاسی می‌تواند بر تغییر فرهنگ سیاسی، تغییر نوع رفتار و مشارکت سیاسی تأثیر مهمی گذارد. در پاسخ به این سؤال که گرایش سیاسی دانشجویان نسبت به بازتاب‌های سیاست‌های خارجی ج.ا.ایران چگونه است؟ و آیا مقطع تحصیلی، گروه آموزشی و قومیت بر گرایش سیاسی دانشجویان نسبت به بازتاب‌های سیاست‌های خارجی ج.ا.ایران تأثیر دارد؟

اهداف تحقیق شامل بررسی گرایش سیاسی دانشجویان به بازتاب سیاست خارجی ج.ا.ایران می‌باشد.

با توجه به اهمیت روزافزون سیاست دولت، خصوصاً سیاست خارجی، این سؤالات مطرح می‌شود که:

سیاست خارجی ج.ا.ایران چه بازتابی بر گرایش سیاسی دانشجویان داشته است؟
آیا بین مقطع تحصیلی و گرایش سیاسی دانشجویان به بازتاب سیاست خارجی ج.ا.ایران رابطه وجود دارد؟

آیا بین گروه آموزشی و گرایش سیاسی دانشجویان به بازتاب سیاست خارجی ج.ا.ایران رابطه وجود دارد؟

آیا بین قومیت و گرایش سیاسی دانشجویان به بازتاب سیاست خارجی ج.ا.ایران رابطه وجود دارد؟

پیشینه تجربه

*خلیل میرزایی و فاطمه جعفری در تحقیقی با نام «تأثیر عوامل اجتماعی و جمعیتی بر گرایش‌های سیاسی دانش‌آموزان دبیرستان‌های دولتی رودهن» پرداخته‌اند. هدف پژوهش شناخت تأثیر عوامل اجتماعی و جمعیتی بر گرایش‌های سیاسی دانش‌آموزان شهر رودهن است به هفت فرضیه با متغیرهای مستقل خانواده، گروه، همسالان، مدرسه، دیران، مدیران، تلویزیون، ماهواره، اینترنت، مطبوعات، سن، جنس و متغیر وابسته گرایش سیاسی می‌پردازد. که نتایج بدین شرح است:

۱. بین گرایش سیاسی خانواده دانش‌آموزان، گروه همسالان، موضوعات کتاب درسی، نوع برخورد مسئولان و دیران و گرایش سیاسی دانش‌آموزان، در سطح ۹۹ درصد رابطه معناداری وجود دارد.

۲. بین نوع برنامه‌های ترجیحی در تلویزیون و ماهواره و گرایش سیاسی در سطح ۹۵ درصد و بالاتر تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

۳. بین دختران و پسران در زمینه گرایش سیاسی در سطح ۹۵ درصد تفاوت وجود دارد.

۴. بین سن و گرایش سیاسی دانش‌آموزان در سطح ۹۵ درصد رابطه معناداری وجود ندارد.

در ضمن برای بررسی تأثیر کل متغیرهای منظور شده بر گرایش سیاسی از تحلیل رگرسیون استفاده شد که بر اساس وزن بتا به ترتیب متغیرهای مستقل خانواده، گروه

همسالان، مدرسه، دبیران، مدیران، کتاب‌های درسی روی متغیر وابسته گرایش سیاسی تأثیر دارند (میرزایی و جعفری، ۱۳۸۸: ۱۶۱).

**مجتبی امیری و یونس نوری مرادآبادی در تحقیقی با نام «بررسی رابطه میان نگرش سیاسی، اعتماد به رسانه ملی، مخاطبان فعال، و گرایش دانشجویان دانشگاه‌های تهران به شبکه‌های اجتماعی مجازی» پرداخته‌اند. «رسانه‌های اجتماعی» عنوانی است که چندین سال است به مجموعه سایت‌ها و ابزارهای ایجاد شده بر پایه رسانه‌های نوین و در فضای مجازی، از قبیل شبکه‌های ارتباطی و اینترنت و تلفن همراه، اطلاق می‌شود. در شرایط اخیر شبکه‌های اجتماعی، نسبت به دیگر رسانه‌های اجتماعی، رشد چشم‌گیری داشته و توانسته‌اند مخاطبان انبوه و ناهمگونی را در سراسر جهان جذب کنند. شواهد در ایران نشان می‌دهد که، به‌رغم فیلتر بودن برخی از مهم‌ترین شبکه‌های اجتماعی، اقبال کاربران به این شبکه‌ها به شکلی تصاعدی رو به افزایش است. تمرکز اصلی این پژوهش بر «فیس‌بوک» به‌عنوان پرمخاطب‌ترین شبکه اجتماعی بوده و محقق باهدف تبیین عوامل مؤثر بر گرایش به این شبکه در میان دانشجویان دانشگاه‌های دولتی شهر تهران، و ضمن استفاده از روش پیمایش و تدوین پرسش‌نامه، به بررسی فرضیه‌های پژوهش پرداخته است. نتایج تحلیل داده‌ها نشان داد که بین فعال بودن مخاطبان و اعتماد به رسانه‌های خبری داخلی و گرایش به فیس‌بوک رابطه وجود دارد. همچنین فرضیه «رابطه میان گرایش سیاسی و گرایش به فیس‌بوک» در این پژوهش تأیید نشد (امیری و نوری، ۱۳۹۱: ۳۹).

**سید رحیم ابوالحسنی در تحقیقی با نام «گرش و گرایش سیاسی مردم (اصلاح‌طلبی یا محافظه‌کاری)» پرداخته‌اند. این پژوهش درصدد درک گرایش سیاسی مردم در شرایط کنونی با توجه به نتیجه آرا در سوم تیر ماه ۱۳۸۴ می‌باشد. داده‌های این پژوهش که از نگرش‌سنجی وزارت ارشاد تحت عنوان «ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان» در سال ۱۳۸۲ استخراج شده است نشان دهنده آن است که حتی دو سال پیش مطالعات اقتصادی و رفاهی در نزد مردم بیشترین اولویت را دارد و به‌رغم مشروعیت بالای نظام سیاسی در نزد مردم، مدیران و نخبگان حاکم فاقد مقبولیت لازم هستند، لذا مردم در انتخابات به فرد بیرون از هیئت حاکم با شعارهای رفاهی رأی داده‌اند نه آنکه گرایش‌های اصلاح‌طلبان در جامعه دچار بن‌بست شده باشد (ابوالحسنی، ۱۳۸۴: ۱).

**محمدجواد لیاقت دار، بهجت یزدخواستی، فثانه نقوی و فاطمه سمیعی در تحقیقی با نام «تأثیر و نقش اشتغال، اعتبار و مشارکت سیاسی در گرایش زنان به آموزش عالی بر

اساس نگرش دانشجویان دختر دانشگاه‌های اصفهان» پرداخته‌اند. هدف از انجام این پژوهش بررسی تأثیر اشتغال، اعتبار و مشارکت سیاسی در گرایش زنان به آموزش عالی می‌باشد. طرح تحقیق توصیفی از نوع علی - مقایسه‌ای و کمی - کیفی است. به این منظور از میان کلیه دانشجویان دختر دانشگاه‌های دولتی اصفهان به طور تصادفی ساده متناسب با حجم تعداد ۲۰۶ نفر انتخاب شدند. نتایج با استفاده از آزمون t تک متغیره و تحلیل واریانس تجزیه و تحلیل شد. نتایج نشان داد که علاقه‌مندی زنان به احراز شغل، کسب اعتبار، موقعیت اجتماعی و نیز مشارکت سیاسی بیش از سطح متوسط در گرایش آن‌ها به آموزش عالی مؤثر بوده است (لیاقت دار و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۷۹).

مفاهیم مهم

نگرش

واژه نگرش، نظر یک شخص درباره یک پدیده و یا برداشت و طرز تلقی یک شخص از یک پدیده می‌باشد. نگرش یک فرد درباره یک پدیده عموماً در مرحله‌ای است که آن فرد هنوز با آن پدیده تجربه شخصی زیادی نداشته است و هنوز به یک تصمیم‌گیری قاطع درباره رد یا پذیرش آن پدیده نرسیده است، لذا در این مرحله نظر افراد درباره آن پدیده با یک برخورد و تجربه شخصی نسبتاً به راحتی قابل تغییر است. (رفیع پور، ۱۳۷۲: ۷)

گرایش

گرایش، در واقع تمایل فرد نسبت به پدیده‌های اطراف خود می‌باشد که در طول زمان شکل گرفته است. این تمایل که به طور پنهان دربرگیرنده عقاید و اعتقادات افراد است به آدمی کمک می‌کند تا بتواند زندگی فردی و اجتماعی‌اش را درک کند.

آلپورت (Alport ۱۹۷۳) گرایش را چنین تعریف می‌کند: «گرایش عبارت است از یک نوع آمادگی فکری و اعصابی (احساسی) که به وسیله تجربه سازماندهی می‌شود و بر روی عکس‌العمل‌های انسان نسبت به کلیه پدیده‌ها و وضعیت‌هایی که با او سروکار دارد تأثیری جهت‌دهنده یا پویا می‌گذارد.» (همان، ۶)

وایت (Witte ۱۹۸۹) می‌نویسد: «گرایش یک سیستم از عکس‌العمل‌های ارزیابی‌کننده است که مبتنی بر اعتقادات و چهارچوب‌هایی هستند که بر اساس آن‌ها این ارزیابی انجام می‌گیرد. این چهارچوب و پایه‌های ارزیابی‌کننده در دوران مختلف شکل‌گیری شخصیت در خانواده و در جامعه به وجود می‌آید.» (همان، ۶)

دانشجو